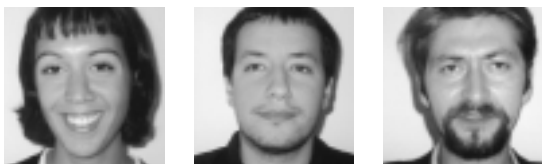

A photograph of two young men in winter attire. The man on the left is wearing a black beanie and a white jacket, looking slightly down. The man on the right is wearing a dark hooded jacket and a blue plaid scarf, looking towards the camera. They are standing in front of a modern building with yellow and black accents. The sky is blue with some clouds.

Grymt flow i ryhmsen!

Ey! Fett med respekt.

AYSEGÜL SUNGUR, *skribent och samhällsdebattör, samtalsledare*

TARIK SALEH, *frilansjournalist*

OZAN SUNAR, *chef för Södra Teatern i Stockholm*

Utan ord ingen människa – språket som identitetsskapare

Språket har en ovärderlig betydelse för vår personlighetsutveckling och för vår kontakt med omgivningen. När man tittar närmare på språkets olika funktioner, ser man att språket inte är så självklart som vi tror, menar skribenten och samhällsdebattören Aysegül Sungur som ledde ett samtal om språket som identitetsskapare på Bok- och Biblioteksmässan i Göteborg den 17 september 1999. Deltog gjorde Tarik Saleh, frilansjournalist och Ozan Sunar, chef för Södra Teatern i Stockholm.

Språket har flera funktioner, t ex kulturell, kunskapsmässig, social och emotionell. Språket kan också vara ett makt- eller förtryckarmedel.

Vad är då den språkliga identiteten? I psykologin står språklig identitet för självuppfattning och identitetskänsla. Den täcker allt från språkfärdighet till språkligt självförtroende. Utifrån egna erfarenheter diskuterar de tre samtalsdeltagarna bl a hur det är att växa upp med flera språk, vad ett språk innehåller förutom ord, om det är en fördel med ”rikssvenska” och om ”subspråken” har ett berättigande.

– Jag har flera språkliga identiteter, säger Aysegül Sungur. En tydlig är min svenskspråkiga identitet, den som jag använder nu. Jag har också en turkisk och en fransk, men det tog många år för mig att förstå att jag faktiskt kunde ha alla mina tre språk. Hur ser era språkliga identiteter ut och hur såg de ut när ni växte upp?

– Många av mina kompisar tyckte att jag pratade som en ”bögg” – jag pratar med ”Lidingö-i”. Jag ville själv snacka med brytning, som många av mina polare, försäkrar Tarik Saleh, för att det lät bättre, coolare helt enkelt. Men jag kunde inte. Mitt språk var alldeles för förankrat hemifrån; det kommer från mamma.

– Vad är det som säger att det måste vara en antingen-eller-relation? frågar Ozan Sunar. En fråga jag fått många gånger är om jag känner mig som en svensk eller som en turk. Idag har jag släppt den här typen av etikett kring min egen identitet. Jag försöker leka mig fram, kallar mig ”laktomuslim” eller ”kristen muslim” eller ”sötvattensmuslim”, bara för att se var det landar. Folk blir ofta upprörda, men idag accepterar man att det går att vara svenskturk eller turk-svensk, så långt har vi kommit.

Är det kanske så att den språkliga identiteten håller på att luckras upp? Aysegül Sungur undrar också hur det ser det ut om femtio år? Hur kommer vår språkliga identitet att utvecklas?

– De flesta svenskar i min generation är tvåspråkiga, de kan engelska och svenska, säger Tarik Saleh. Däremot vill de inte gå så långt som att säga att de har två språkidentiteter. Skulle de vara influerade av landet i väst? slår de ifrån sig. Då är det roligare att tala om att en turk har identitetsproblem än att man själv har det, menar han.

Vad innebär det då att kunna ett språk? frågar Aysegül Sungur. Vi får ofta höra och läsa att allt fler barn växer upp utan tillräckliga kunskaper i det svenska språket. Nu menar jag alla barn, oavsett etnicitet. Barnen saknar alltså det redskap som krävs för att kommunicera med omvärlden. Pedagog Per-Åke Strid indelar i boken ”Det nya klassmärket” befolkningen i tre – modersmålsrika, normalt språkkunniga och modersmålsfattiga. Han säger att en modersmålsfattig människa visar tecken på osäkerhet, bristande självkänsla, passivitet eller till och med aggression. Den modersmålsrika har status, hon kan, hon vill, hon vågar; hon har goda förutsättningar inte bara i arbetslivet utan generellt, att sortera och ordna intryck och skaffa associationer för sitt minne.

Aysegül Sungur säger att hennes första reaktion var ”har det inte alltid varit så här”, har man inte i alla tider kunnat avgöra en människas sociala tillhörighet utifrån hennes ordval och språkbruk?

– Här kommer vi in på att språket är makt, menar Ozan Sunar. Jag kom hit till Sverige som sexåring och växte upp i en förort. När jag var femton beslöt jag mig för att behärska svenskan. Det var förmodligen för att jag var ganska späd, jag kunde inte slåss som många av mina vänner gjorde när de inte kunde uttrycka sig hyfsat på svenska. Som barn från Turkiet i en svensk skola fick jag också bära hela islams alla grymheter och de fantasier om islam som fanns i en liten skola. Mitt enda sätt att försvara mig var att sätta mig in i kristendomen, det västerländska. Det var då jag började inse att det inte bara handlar om det verbala språket, utan att vi ständigt befinner oss i mängder av språkssystem, kods-system om hur vi ska klä oss, hur vi ska föra oss. Det är också en klassfråga.

Min randiga skjorta bland övriga vita skjortor på middagen i Saltsjöbaden gjorde det så tydligt. Sedan spelar det ingen roll att jag kan skilja mellan kalamata-oliver och trakenoliver.

– Visst handlar det om makt, instämmer Tarik Saleh, men det handlar också om olika arenor. Här på Bokmässan skulle det vara ett handikapp om jag satt och bröt på svenska. Men bland mina polare var det ett handikapp att jag talade felfri svenska. Jag tyckte att de hade de rätta slanguttrycken, hade kraft bakom det de sa. Någon som jag respekterar i ett visst sammanhang, kan på en annan arena te sig som en tönt för att reglerna är annorlunda där.

Tarik Saleh menar att de svenska rapparna håller på att återerövra det svenska språket. Det som tills nyligen varit en subkultur börjar att ändra form. Han tror också att det kommer att komma teater, filmer och böcker som tar fasta på språkvarianter. Samtidigt är han förvånad över att inte fler kultursidor och lingvister ägnar sig åt att titta närmare på den här utvecklingen.

– Så när kan man säga att en person talar bra svenska? frågar Aysegül Sungur.

Ozan Sunar säger att det är när man kan uttrycka sig, uttrycka kärnan i det man vill säga. Ett rikt ordförråd gör att man kan vara vassare i sitt sätt att närma sig en känsla. T ex förstå när ”slirigt” betyder halt väglag och när det betyder att man är berusad.

Brytning har en viss betydelse, men Tarik Saleh menar att någonting som är ännu viktigare än brytning är att lära sig vilken styrka olika ord har.

– När min pappa ville adressera ett brev till min engelskalärare med orden ”Hej, engelskakåringen”, då går det stick i stäv mot hur en långmäld svensk uttrycker sig. Svordomar är ett annat tydligt exempel, menar han.

– Förortssvenskan eller rinkebysvenskan brukar vi kalla det när man blandar in låneord från turkiska, syrianska, spanska och grekiska i det svenska språket. För många betyder det att man är halvspråkig, säger Aysegül Sungur. Att man inte har ett starkt språk, utan en massa småspråk som man blandar men inte kan använda enskilt. Innebär förortssvenskan en fara för den språkliga identiteten? frågar hon.

Tarik Saleh älskar den här sortens svenska, trots att han inte kan tala den själv. Han menar att den är vacker och kan ge träffsäkra beskrivningar av situationer, där svenskan inte räcker till.

Ozan Sunar hävdar att det mångkulturella samhället är en fantasi som inte är realistisk.

– Det finns en majoritetskultur, en centraliserad kultur som är väldigt kopplad till det svenska språket, säger han. Visst, det språk som du pratar om, förortssvenskan, kan användas i en subkultur och är identitetsskapande. Men det

fungerar inte ensamt. När en person som talar den här förortssvenskan och gör sig förstådd i denna subkultur kommer till en arbetsplats, är det fortfarande en viss form av svenska som gäller där.

– Svenskan kan förändras, t ex anglifieras, men det finns ett grundspråk och en grundkultur, fortsätter han. Det är klart att subspråken existerar, men det gör de ju också om man börjar jobba på t ex ett finansbolag. Där finns en jargong som är svår att förstå till en början. Om man inte har ett grundspråk, då kan det bli farligt, säger Ozan Sunar.

Han ger exemplet med invandrargänget i Fisksätraskolan som han var med i. Där bröt han på svenska som alla andra. Men när rektor tilltalade någon ur gruppen, då var svenskan välartikulerad och bra. Tyvärr blev gruppen alltmer våldsam, och Ozan Sunar beslöt sig för att lämna gruppen. Det var ett vägval då han bestämde sig för att plugga och bli ”duktig”. Det första som hände var att han fick stryk av gruppen – han bröt mot koden.

Tarik Saleh håller med om att det är användbart att kunna bra svenska. Samtidigt tror han att vi kommit till en brytpunkt, där det kanske är dags att ta in de här subspråken och acceptera dem, ge dem utrymme. Han jämför med den amerikanska engelskan, som i sig innebär en mängd varianter av engelskan.

– Just nu väljer en hel generation av artister med invandrarbakgrund att släppa sina skivor på svenska, säger han. De är idoler ute på skolorna; de har ett ballt sätt att snacka svenska och de får en att känna ”wow, det är roligare att snacka svenska än engelska”. Jag tittade på TV-programmet ”Hundra svenska år” där man så tydligt ser hur svenskan förändras, hur det lät när folk snackade på åttiotalet. Man använde helt andra ord för att beskriva saker. Jag ser fram emot vad det nya kommer att bli.

– Att vara inne behöver inte betyda att prata ett visst ”subspråk”, hävdar Ozan Sunar. En subkultur är ofta kopplad till en ungdomskultur och utvecklar sina egna kods-system i form av kläder – mössor, olika former på byxor – och språk, men subkulturen kommer inte att föra med sig något bärande språk. Du kan vara inne även om du snackar högrävande, litterär svenska – om du t ex är tatuerad över hela kroppen, kommer i en brynja, har mohikanfrisyr och är en uppskattad IT-ingenjör.

Det finns en mängd minoritetsspråk eller språkgemenskaper i Sverige idag. Vem vet, avslutar Aysegül Sungur, kanske blir i framtiden alltfler minoritetsspråk officiellt definierade av staten, fler än de fyra vi har idag i Sverige: jiddisch, tornedalsfinska, samiska och romani chib.